

Berka, Miroslav

Muzeum Techniki w Brnie - jego zadania i wkład w badania nad historią techniki

---

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 22/3, 623-634

1977

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Miroslav Berka

(Czechosłowacja — Brno)

MUZEUM TECHNIKI W BRNIE — JEGO ZADANIA I WKŁAD W BADANIA NAD HISTORIĄ TECHNIKI

Muzeum Techniki w Brnie powstało w 1961 r. jako samodzielna placówka naukowa; jej głównym zadaniem jest gromadzenie dokumentacji muzealnej do rozwoju techniki na obszarze Moraw (dzisiaj Okręg Południowomorawski i Północnomorawski). Poprzednikiem Muzeum było Archiwum Dziejów Przemysłu, Handlu i Działalności Technicznej (Archiv pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce), założone w Brnie w 1948 r., które po reorganizacji z 1952 r. działało jako terenowy ośrodek badawczy i dokumentacyjny Narodowego Muzeum Techniki w Pradze. Po dokonaniu podziału podstawowych zasobów archiwum w 1955 r. zadaniem oddziałów stało się prowadzenie własnych prac ukazujących rozwój przemysłu i techniki w danym regionie¹.

Zgodnie z nowymi zasadami działalności z 1970 r., uzupełnionymi w latach następnych, prace Muzeum Techniki w Brnie w zakresie dokumentowania rozwoju techniki koncentrowały się w następujących dziedzinach: energetyki (wykorzystanie energii wodnej i parowej), elektrotechniki (prądy silne), budowy maszyn (obrabiarki, oprzyrządowanie i aparaty pomiarowe, maszyny i urządzenia włókiennicze, motory spalinowe), obróbki metali (metalurgia, kowalstwo), regulacji i automatyzacji, technik oprzyrządowania i pomiarowych, geodezji, gospodarstwa i budownictwa wodnego, lotnictwa (na Morawach), techniki kancelaryjnej (maszyny do pisania, małe powielacze), fotooptyki i kinooptyki, urządzeń grających, technik domowych, technik obliczeniowych, rzemiosł i zbiorowej komunikacji miejskiej. Zbiory znajdujące się w większości działów reprezentują regiony południowomorawski i północnomorawski, eksponaty z zakresu energetyki wodnej i obrabiarek ukazują osiągnięcia całego kraju; natomiast materiały związane ze zbiorową komunikacją miejską mają w przyszłości obrazować rozwój tej dziedziny techniki we wszystkich krajach socjalistycznych. Do podstawowych zadań Muzeum należy dokumentowanie, ochrona i zagospodarowywanie zabytków z historii techniki. Obecnie Muzeum dąży do rozszerzenia swych prac w zakresie dwóch nowych dziedzin, a mianowicie chemii i technik rolnych. Pod względem chronologicznym zakres zainteresowań placówki koncentruje się na okresie rewolucji przemysłowej, chociaż w przypadku niektórych dziedzin (rzemiosło, metalurgia żelaza, zabytki techniki) obejmuje także czasy dawniejsze.

Zbiory Muzeum składają się z 19 631 przedmiotów zewidencjonowanych zgodnie z czechosłowackimi wytycznymi o gromadzeniu i opracowywaniu zbiorów. Działalność — związaną z kolekcjonowaniem materia-

¹ Eva Konečná: *Z historie Technického Muzea v Brně*. „Sborník Technického Muzea v Brně” T. 11: 1972 Brno 1975 s. 6—13.

łów prowadzi 18 pracowników naukowych i specjalistów zatrudnionych w placówce. Poszczególne oddziały Muzeum w oparciu o ustalone kryteria — zbierają, selekcjonują i gromadzą eksponaty, które są składane w pięciu depozytoriach muzealnych.

Ryc. 1. Młyn renesansowy w Słupii, powiat Znojmo (prace rekonstrukcyjne) — pamiątka z dziedziny techniki

Фот. 1. Мельница из эпохи ренессанса в Слупе, район Зноймо (реконструктивные работы) — памятник из области техники

Phot. 1. Le moulin de la Renaissance à Slupia, district de Znojmo (travaux de reconstruction) — le monument du domaine de la technique

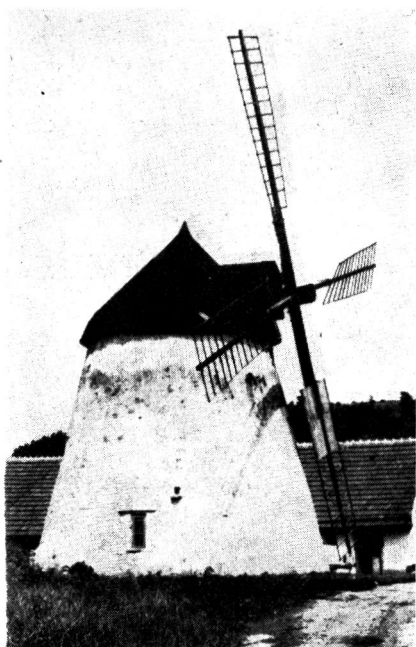
Szczególnie godny uwagi jest zespół eksponatów związanych z komunikacją miejską, obejmujący 52 wozy tramwajowe motorowe i przyczepne, 6 trolejbusów i wiele innych przedmiotów (wyposażenia pojazdów, materiały dokumentacyjne o znaczeniu archiwalnym — plany, wykresy, fotografie, prospekty). Podstawę zbiorów stanowią wyprodukowane w Brnie wozy tramwajowe z lat 1876—1950, ukazujące rozwój tej dziedziny techniki. Większość pojazdów została wyremontowana i doprowadzona do pierwotnego stanu umożliwiającego ich działanie, a po zakończeniu budowy zajezdni komunikacyjnej i próbnej trzykilometrowej linii w Brnie-Lisni zostaną one zaprezentowane publiczności².

Zbiory, ukazujące wykorzystanie energii wodnej, zostały w przeważającej mierze objęte ekspozycją, która znajduje się w Sali Kaplanowskiej. Prócz modeli kół wodnych, turbin różnego rodzaju (Peltona, Francisa i Kaplana) zgromadzono tu także dokumenty związane z życiem i działalnością twórcy nowego typu turbiny Viktora Kaplana: Wystawa

² Lubomír Bauer: *Dokumentace mětské hromadné dopravy v Technickém Muzeum w Brně v letech 1970—1974*. Rkp. 28 s.

została otwarta w 1969 r. z okazji pięćdziesiątej rocznicy wyprodukowania dla celów przemysłowych pierwszej turbiny Kaplana³. W archiwum muzealnym znajduje się 3430 listów pochodzących z korespondencji na temat patentów wynalazcy, a także oryginały patentów, fragmenty rękopisów, sprawozdania z prób, artykuły i odbitki prac tego wybitnego uczonego.

Dokumentacja, obrazująca produkcję i wykorzystanie motorów spalinowych na Morawach, opiera się w przeważającym stopniu na wytworach Zbrojovky (fabryki zbrojeniowej) w Brnie oraz zakładu Wikov Prostějov. Do najcenniejszych eksponatów należy samochód popularny Disk, wyprodukowany przez brneńską „Zbrojovkę” w 1924 r., który — po renowacji w pracowniach konserwatorskich Muzeum — znajduje się w stanie zdatnym do eksploatacji. Z nowych osiągnięć w zakresie komunikacji godny uwagi jest elektromobil osobowy „EMA-1” z Instytutu Badawczego Elektrycznych Maszyn Obrotowych w Brnie.

Ryc. 2. Wiatrak w Kuželowie, powiat Hodonin — pamiątka z dziedziny techniki (przed rekonstrukcją)

Фот. 2. Ветряная мельница в Кужелёве, район Годонин — памятник из области техники (перед реконструкцией)

Phot. 2. Le moulin à vent à Kuželovo, district de Hodonín — le monument du domaine de la technique (avant la reconstruction)

Dla zobrazowania rozwoju lotnictwa i produkcji samolotów na Morawach⁴ zostały zgromadzone takie materiały, jak pisemne pozostałości i pamiątki twórców miejscowego lotnictwa (spuścizna T. K. Diviška), fotografie, motory i przyrządy lotnicze wraz z częściami wyposażenia samolotów. Na podwórzu muzeum umieszczono samolot „Mig-19” i helikopter „HC-102”, w magazynach znajdują się 3 autogyra.

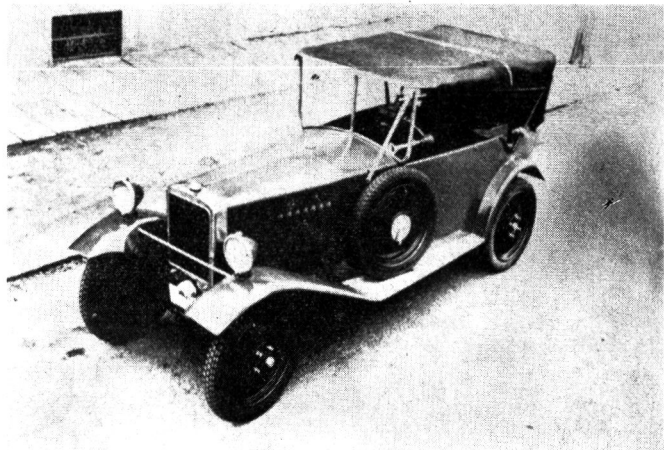
W kolekcji przyrządów geodezyjnych zgromadzono przedmioty uka-

³ Stanislav K. Neuzil: *Expozice vodní energetiky*. „Sborník Technického Muzea v Brně” s. 28—38; ponadto *Průvodce expozicí vodní energetiky*. Brno 1974. Technické Muzeum. s. nlb. il.

⁴ Jan Krumbach: *K dokumentaci letecké techniky v Technickém muzeu v Brně*. Rkp. 8 s.

zujące rozwój produkcji tego działu techniki w bardzo znanych przedsiębiorstwach czechosłowackich i zagranicznych (Bracia Fričowie, Breithaupt, C. Zeiss, Starke-Lammerer, Fennel, Wanka, Rost, Heyde, Fromme i innych).

Rozwój energii parowej został ukazany — przeważnie w postaci modeli urządzeń — w oparciu o produkcję znanego przedsiębiorstwa brneńskiego — Pierwszego Zakładu Budowy Maszyn. Oprócz modeli maszyn i kotłów parowych w ekspozycji przedstawiono turbiny parowe i spalinowe, dmuchawy i pierwsze czechosłowackiej elektrownie atomowe. Na podwórzu Muzeum znajduje się turbina Parsona z 1913 r.

Ryc. 3. Automobil DISK
Фот. 3. Автомобиль ДИСК
Phot. 3. L'automobile DISK

W zbiorach technik kancelaryjnych — oprócz małych urządzeń do powielania — znajduje się bogaty zestaw maszyn do pisania z różnych krajów od drugiej połowy XIX wieku. Produkcję czechosłowacką reprezentują maszyny do pisania ze „Zbrojovky” w Brnie.

Liczny jest zbiór motorów elektrycznych i elektrycznych przyrządów pomiarowych z fabryk Bartelmus-Donát, Siemens-Halske, Hartmann-Braun, Křižik, Roučka oraz przedsiębiorstw państwowych Metra i Tesla. Ważnym przykładem rozwoju techniki oświetleniowej jest pierwotna, edisonowa instalacja elektryczna z teatru miejskiego w Brnie, w którym — jako pierwszym teatrze w Europie środkowej — założono tego rodzaju oświetlenie w 1882 r.

Gromadzenie zbiorów — związanych z niektórymi dziedzinami — zapoczątkowano dopiero w ostatnich latach. Dotyczy to przede wszystkim obrabiarek, przyrządów i aparatów pomiarowych, maszyn i urządzeń włókienniczych, techniki obliczeniowej, regulacji i automatyzacji, przyrządów i pomocy naukowych. Mimo krótkiego okresu prowadzenia prac badawczych i dokumentacyjnych udało się np. skompletować szereg urządzeń małych i dużych do mechanizacji prac obliczeniowych, obrazujących rozwój tego typu aparatury, a także uzyskać maszyny — cyfrową i analogową.

Technika pomiarowa jest dokumentowana w sposób kompleksowy ze szczególnym uwzględnieniem dokonywania pomiarów, urządzeń pomiarowych i metod opracowania uzyskanych wartości we wszystkich dziedzinach działalności ludzkiej.

Ciekawą część zbiorów Muzeum stanowią aparaty do muzyki mechanicznej. Wykorzystując zgromadzone eksponaty zorganizowano w 1975 r. ekspozycję, na której zainstalowano automofony muzyczne różnych typów (gwoździkowe, piszczałkowe, języczkowe, pneumatyczne i orchesteriony)⁵.

Zbiory dotyczące rozwoju foto- i kinooptyki związane są z terenem Moraw. Kolekcja obejmuje aparaty fotograficzne od końca XIX do połowy XX w. W ostatnim okresie poświęca się też dużo uwagi dokumentacji technik współczesnych. Prócz samych aparatów zbiera się także urządzenia do badania czułości materiałów fotograficznych, mierzenia czasu naświetlania, przyrządy stereoskopowe i inne. Do unikalnych eksponatów należy aparat fotograficzny Absalona — badacza formacji karstowych i znalazcy prehistorycznej tzw. Venus Věstonickéj — którym fotografował on swe znaleziska archeologiczne.

Z zakresu optyki zgromadzone zostały lupy, mikroskopy i lornetki. Do godnych uwagi nabytków należy mikroskop typu Culpera z drugiej połowy XVIII wieku, zbudowany całkowicie z drewna do dziś doskonale działający.

Do najnowszych dziedzin — objętych działalnością dokumentacyjną Muzeum — należy gospodarka wodna i budownictwo. Zbiory mają charakter głównie archiwalny (fotografie, filmy, plany, wykresy, protokoły badawcze), ale znajdują się tam również modele urządzeń. Z oryginałów trójwymiarowych udało się uzyskać rzadki wypust pochodzący z XVIII w. o konstrukcji całkowicie drewnianej, pochodzący ze stawu Nesyt, położonego w południowych Morawach.

Do zadań Muzeum należy także dokumentacja zanikłych i wychodzących z użycia technik produkcyjnych. Dowody materialne, świadczące o stosowanych niegdyś metodach produkcji, są uzyskiwane między innymi dzięki pracom archeologicznym. W Brnie-Obřanech przeprowadza się w ostatnich latach badania pieców wapiennych z XIII w. W poprzednim okresie prowadzono wykopaliska na terenie miejscowości Stare Huti koło Adamova, których wyniki zostały wykorzystane przy opracowywaniu projektu prac rekonstrukcyjnych tego narodowego zabytku techniki. Obiektem studiów pozostają stale dawne techniki odlewnicze, dokonuje się też rekonstrukcji form odlewniczych. W 1976 r. otworzona została wystawa cdlwnictwa na Morawach, obrazująca technologię produkcji od czasów najdawniejszych po chwilę obecną. Część ekspozycji stanowią też odlewy artystyczne, wykonane głównie przez blanenskie huty żelaza od połowy XIX w.

Produkcja rzemieślnicza, jej dawniejsze technologie, wyposażenie rzemiosła w maszyny i narzędzia, reprezentowane są na przykładzie kowalstwa, ślusarstwa, szewstwa, introligatorstwa, młynarstwa i rzeźnictwa.

W archiwum muzealnym zostały złożone spuścizny wybitnych naukowców i specjalistów-praktyków. Prócz wspomnianych już materiałów

⁵ *Mechanická hudba. Průvodce expozici hudebních automatofonů 19. století.* Sestavil Jiří Čís a ř. Brno 1975 Technické Muzeum nlb. s. 11.

Viktora Kaplana znajdują się tu papiery specjalistów-górników Viléma i Jaroslava Jičínských, które zawierają informacje związane z rozwojem górnictwa na Morawach, a zwłaszcza w okręgu ostrawskim byłych Austro-Węgier (z końca XIX i początków XX wieku)⁶. W spuściźnie Jozefa Sumce, profesora Czeskiej Wyższej Szkoły Technicznej znajdują się dokumenty dotyczące historii elektrotechniki z początku XX wieku⁷. Ponad 400 patentów z dziedziny technik pomiarowych i regulacyjnych wynalazcy Ericha Roučky z Blanska, papiery profesora Jiřího Wellnera⁸, materiały i biblioteka specjalisty-odlewnika, akademika Františka Piška⁹ stanowią nabytki ostatnich lat.

Ryc. 4. Stará Huf koło Adamova — pamiątka z dziedziny techniki (obszar państwowego rezerwatu technicznego)

Фот. 4. Старый завод около Адамова — памятник из области техники (район государственного технического заповедника)

Phot. 4. Stará Huf près de Adamovo — le monument du domaine de la technique (les terrains de la réserve technique d'État)

Jeżeli chodzi o zewidencjonowanie, opracowanie i zagospodarowanie zabytków techniki, to w 1976 r. pracownicy Muzeum odnieśli największe sukcesy w przypadku wiatraka typu holenderskiego w Kuželowie (powiat Hodonin), który po rekonstrukcji urządzeń wewnętrznych był gotowy do rozruchu na jesieni tego samego roku. W 1975 r. został przekazany społeczeństwu inny zabytek techniki z XVIII w. — kuźnia w Těšanech, w powiecie Brno-Venkov, w której prócz zrekonstruowanej kuźni oraz mieszkania kowala urządzono ekspozycję kowalstwa — obejmującą także sprzęt i przyrządy dla potrzeb rolnictwa, przeważnie do uprawy roli¹⁰. W Staré Hutí koło Adamova, stanowiącej również narodowy

⁶ Eva Konečná: *Pisemna pozůstalost Viléma a Jaroslava Jičínských*. Rkp. 9. s.

⁷ Eva Konečná: *Pisemna pozůstalost Jozefa Sumce*. Rkp. 11 s.

⁸ Libor Procházka i inni: *K počátkům létání na Moravě (osobnost a dílo Jiřího Wellnera)*. Rkp. 18 s.

⁹ Eva Konečná: *Zpracování pozůstalosti akademika Piška*. W: *Sbornik materiálů ze semináře „K dějinám metalurgie na Moravě“* 11—12.11.1972. Brno 1972 Technické Muzeum 63—68 s.

¹⁰ *Kovářna ? Těšanech. Expozice kovářství Technického muzea v Brně. Průvodce památkou a expozicí*. Brno 1975 Technické Muzeum s. nlb. il.

zabytek techniki, został zrekonstruowany wielki piec pochodzący z połowy XVIII w. oraz dwa wapienniki z połowy XIX w. W ostatnim okresie zapoczątkowano prace adaptacyjne przy kolejnym zabytku techniki — małym młynie wodnym w Žďáru nad Sázavou-Hamrech. Zakończenie renowacji wielkiego młyna renesansowego w Slupi koło Znojma jest przewidziane na 1978 rok.

W budynku Muzeum przy ulicy Josefské zlokalizowano zabytek techniki z końca XIX wieku, tzw. Panorame, urządzenie do projekcji kolorowych i białoczarowych diapozytywów stereoskopowych, obrazujących różne tematy z zakresu historii kultury oraz obrazy miast i ówczesne krajoobrazy.

Ryc. 5. Kuźnia w Těšanech, powiat Brno-Venkov, pamiątka z dziedziny techniki

Фот. 5. Кузница в Тешаней, район Брно-венков — памятник из области техники

Phot. 5. La forge à Těšanech, district de Brno-venkov — le monument du domaine de la technique

Prace nad historią techniki prowadzone są przez pracowników Muzeum w ramach zadań naukowo-badawczych poszczególnych działów w formie studiów, artykułów i monografii. Wyniki tych prac są wykorzystywane w działalności wystawienniczej dydaktycznej, popularyzatorskiej związanej z prezentowaniem zbiorów. Publikacje pracowników naukowych i innych specjalistów zatrudnionych w tej placówce ukazują się głównie na łamach „Sborníka Technického Muzea v Brně” (seria wydawnicza, w ramach której publikowane są tomy obejmujące referaty — wygłaszane na sympozjach i konferencjach, prace monograficzne, materiały metodyczne); ponadto w piśmie „Zpravodaj Technického muzea v Brně” — wychodzącym jako kwartalnik z samodzielnym dodatkiem „Orderský Mlýn” (organ sprawozdawczy Kruhuo pratel gospodarki wodnej dorzeczy Odry przy Muzeum Techniki w Brnie) oraz w organie „Mestská Hromadná Doprava” (organ sekcji zbiorowej komunikacji miejskiej), a także w przewodnikach i katalogach wystaw oraz ekspozy-

cji¹¹, jak też w publikacjach instytutów współpracujących z Muzeum oraz w periodykach fachowych i regionalnych.

A oto przykłady działalności naukowej prowadzonej w Muzeum Techniki w Brnie. Miroslav Berka¹² w swej pracy kandydackiej zajął się wyjaśnieniem problematyki i opracowaniem podstawowych, teoretycznych założeń pojęcia „zabytki techniki” w praktyce muzealnej i ochrony zabytków oraz zastosował przyjęte kryteria w przypadku konkretnej analizy jednego z typowych zabytków — wiatraka. W rozprawie znaczną uwagę poświęcono znaczeniu wiatraków w dziejach techniki. Badaniom nad ich wykorzystaniem na obszarach Moraw, Śląska i Polski poświęcone było także seminarium zorganizowane przez Muzeum w 1974 r. przy udziale specjalistów-molinologów z kraju i zagranicy. Referaty wygłoszone na seminarium zostały opublikowane w oddzielnym tomie¹³. Wyniki osiągnięć Muzeum Techniki w Brnie były również prezentowane społeczeństwu w formie wystawy o wiatrakach, która była eksponowana także w PRL, BRL i NRD.

Z zakresu dawniejszej historii techniki ukazały się prace Jiřího Merty, odnoszące się do badań archeologicznych średniowiecznych pieców wapiennych w Brnie-Obřanech oraz obszaru rezerwatu technicznego Staré Huti koło Adamova¹⁴. Pozostałe rozprawy zajmowały się dokumentacją metod wyrobu w średniowieczu i czasach dawniejszych¹⁵.

Produkcji lotniczej na terenie Moraw poświęcone są studia Jana Krumbacha¹⁶, traktujące o rozwoju tej dziedziny techniki w ostatnich czterdziestu latach.

Historia energetyki była prezentowana w referatach i komunikatach wygłaszanych na posiedzeniach organizowanych regularnie co roku

¹¹ Prócz wymienionych następnie prac został wydany „Sborník Technického Muzea v Brně” 1, 1972 (za lata 1971—1972), Brno 1975 Technické Muzeum 146 s. il.; *Sborník materiálů ze semináře «90 let hrazení bystrin»*. Brno 1975 Technické Muzeum, 154 s.; *Sborník materiálů ze seminářů „Muzeologická problematika vodního hospodářství a stavitelství” (7.6.1972) a „Vývoj vodních poměrů v povodí Moravy a Odry” (20.2.1974)*. Brno 1976 Technické Muzeum 211 s. il.

¹² Berka Miroslav: *K hodnocení větrného mlýna jako technické památky*. (Kanadická práce). Brno 1975. Díl I. 286 s. díl 2 a 3 — aneks (vykresy i dokumentace fotografická); Miroslav Berka: *K aktuálním otázkám muzejní dokumentace techniky*. W: „Sborník Technického Muzea v Brně” 1 — Brno 1975 s. 22—27.

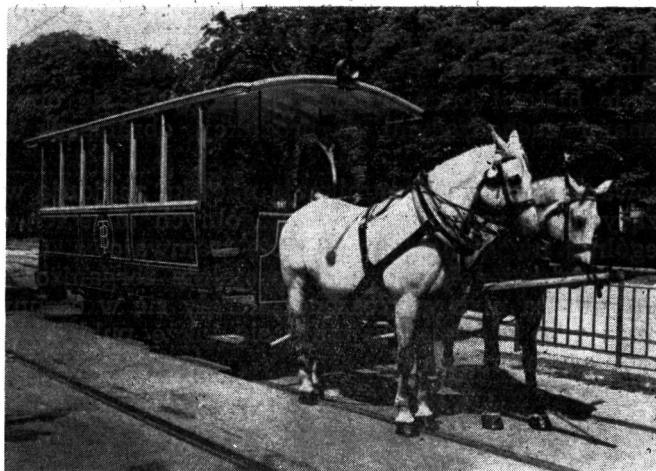
¹³ *Sborník materiálů ze semináře „O větrných mlýnech” 12—13.6.1974*. Brno 1975 Technické Muzeum. 149 s. Z vygłoszonych referatów warto wymienić: Henryka Wesołowska: *Stav a problematika výzkumu větrných mlýnů v Polsku*. s. 83—104; Feliks Klaczyński: *Větrné mlýny v Polsku*. s. 105—110; Andes Jespersen: *Dánské větrné mlýny*. s. 71—82; Libor Procházka: *Některé výsledny soudobého technického výzkumu větrných mlýnů na Morave a ve Slezku*. s. 111—119, il.

¹⁴ Jiří Merta: *Stará huť v Josefovském údolí u Adamova*. W: *Sborník materiálů ze semináře «K dějinám metalurgie na Moravě» 11—12.11.1972*. Brno 1972 Technické Muzeum s. 35—47; tenže, *Současný stav a využití areálu Staré huti*. W: Milos Krepš i Jiří Merta: *Stará huť u Adamova*. Brno 1973 Technické Muzeum s. 40—51 il.; Jiří Merta i Karel Stránský: *Litínové výrobky bývalé lichtešejnské huti v Josefovském údolí*. Rkp. 8 s.

¹⁵ Jiří Merta: *Slévárenské formy doby bronzové*. Rkp. 17 s; tenže, *Výroba železa v českých zemích v období vrcholného středověku*. Rkp. 35 s.

¹⁶ Jan Krumpach: *Čtyřicet let letecké výroby v Ostrokovcích*. Brno, Technické Muzeum a Otrkovice. Moravan 1973 s. il. tenže, *25 let m.p. Let Uherské Hradiště-Kunovice a 40 let kunovické výroby letadel*. Brno — Technické Muzeum a Uherské Hradiště-Kunovice, Let, n.p. 1976, 134 s. il.; tenže, *Příspěvek k historii letecké výroby ve Studénce a v Koprivnici-licenční stavby Tatra*. Rkp. 31. s.

z okazji rocznicy urodzin wybitnego elektrotechnika. Materiały z Sesji — opublikowane następnie w wydawnictwach zbiorowych — dotyczyły dziejów elektryfikacji na Morawach, historii komunikacji miejskiej, normalizacji i pomiarów, gospodarki energetycznej i ciepłownictwa¹⁷.

Rys. 6. Wóz tramwaju konnego numer 6 z 1876 roku — dziedzina: zbiorowa komunikacja miejska

Фот. 6. Вагон конного трамвая номер 6 с 1876 года — область: городской общественный транспорт

Phot. 6. Le tramway à chevaux numéro 6 de 1876 — domaine: la communication publique de ville

Badania w zakresie wykorzystania energii wodnej były w latach ostatnich związane z przygotowaniem jubileuszowej uroczystości setnej rocznicy urodzin wynalazcy turbiny wodnej — Viktora Kaplana, która to rocznica — na wniosek Muzeum — została włączona do kalendarza obchodów kulturalnych UNESCO na rok 1976. Prócz zakończenia badań nad spuścizną tego wynalazcy — dotyczącą spraw patentowych i sporów o przyznanie prawa pierwszeństwa została także przygotowana wystawa, obrazująca życie i działalność V. Kaplana oraz znaczenie skonstruowanej przez niego turbiny¹⁸, która prócz prezentacji w Brnie była udostępniona także w miejscu urodzenia wynalazcy, w Mürzzuschlag

¹⁷ Sborník materiálů ze vzpomínkových oslav věnovaných nedožitým 95. narozeninám prof. dr. h.c. ing. Vladimíra Lista, DrSc. — 31.5 — 1.6.1972. Brno 1972 Technické Muzeum 240 s. Tom zawiera referaty współpracowników i uczniów, materiały z seminarium *K dějinám elektrizace Moravy* i wykłady z pierwszego posiedzenia listowskiego na temat *Československá energetika dnes a vítra; Hospodaření energií. Sborník materiálů é II. listovské rozpravy*. Brno 1974 Technické Muzeum 128 s; *Městská hromadná doprava. Sborník materiálů z III. listovské rozpravy*. Brno 1975 Technické Muzeum 170 s; *Normalizace-měření-jakost. Sborník ze IV. listovské rozpravy 4.6. 1975*. Brno 1976 Technické Muzeum, 135 s. W pracy tej znajduje się: Drahomír Koudelka, Frantisek Novoměstský: *Historie normalizace a zkušebnictví*, s. 7—18; *Teplárenství — Materiály z V. listovské rozpravy, červen 1976* (w druku).

¹⁸ *Průvodce vystavou Kaplanová turbína — vystava k 100. výročí narození vynálezce prof. dr. i Viktora Kaplana*. Sestavil Rostislav Fabiánek. Brno 1976 Technické Muzeum 19 s. il.

w Austrii. W celu spopularyzowania postaci Kaplana Muzeum wydało wspomnienia jego asystenta i współpracownika, inżyniera Jaroslava Slavíka pt. *U kolébky Kaplanovy turbíny*¹⁹. Jednocześnie przygotowano dla szkół wystawę *Woda i energia*, której część została poświęcona życiu, działalności i dziedzictwu twórcy turbiny. W ramach ogólnopństwowej konferencji „Hydroturbo” w październiku 1976 r. odbyło się seminarium z udziałem gości z zagranicy, poświęcone historii turbin wodnych i znaczeniu działalności Kaplana²⁰.

W dziedzinie historii budowy maszyn prowadzi się obecnie badania nad przemianami zachodzącymi w produkcji obrabiarek na ziemiach czeskich²¹.

Zainteresowania masową komunikacją miejską znajdują wyraz w studiach dotyczących jej rozwoju w poszczególnych miastach — ze zwróceniem szczególnej uwagi na komunikację tramwajową. Osiągnięte wyniki zostały przedstawione na dwóch specjalnie zorganizowanych seminariach, a referaty na nich wygłoszone ukazały się w osobnych wydawnictwach. Prócz tego Muzeum zajmuje się także publikowaniem drobnych prac popularyzatorskich²².

Ryc. 7. Lokomotywa parowa numer 10 „Caroline” z roku 1889, pociąg letni parowy nr 25 z 1890 r. — dziedzina: zbiorowa komunikacja miejska

Фот. 7. Паровой локомотив номер 10 „Каролина” с 1889 года, паровой летний поезд номер 25 с 1890 года — область: городской общественный транспорт

Phot. 7. La locomotive à vapeur numéro 10 „Caroline” de 1889, le train estival à vapeur numéro 25 de 1890 — domaine: la communication publique de ville

¹⁹ Jaroslav Slavík: *U kolébky Kaplanovy turbíny*. Brno 1976 Technické Muzeum. 171 s. il. tekst w języku czeskim i niemieckim.

²⁰ *K vývoji textilních strojů a zařízení. Sborník materiálů ze semináře 9.4. 1974*. Brno 1974 Technické Muzeum 101 s. *Historie vlnarske výroby na Brněnsku. Průvodce výstavou*. Sestavil Arnošt Bajer. Brno 1975 Technické Muzeum.

²¹ *50 let výroby valivých ložisek v ČSSR. Průvodce výstavou*. Sestavil Václav Dušek. Brno 1974 Technické Muzeum. nlb.

²² Václav Dušek: *K historii výroby obráběcích strojů v českých zemích*. Rkp. 34 s.

Na zakończenie kilka sygnałów o niektórych zamierzeniach Muzeum w najbliższej przyszłości. W zakresie badań nad środowiskiem więcej uwagi niż dotąd poświęci się gospodarce i budownictwu wodnemu; stworzy się też warunki dla otwarcia ekspozycji techniki pożarniczej²³.

W najbliższym czasie zostanie zakończona budowa hali dla środków transportu w Brně-Lišni, w której znajdzie pomieszczenie wystawa miejskiej komunikacji masowej. W głównym budynku Muzeum przy ulicy Josefské opracowuje się wystawę techniki obliczeniowej; a w zabytkowym młynie wodnym w Slupi będzie otwarta ekspozycja dziejów młynarstwa wodnego na Morawach, a na terenie Staře Huti koło Adamova — ekspozycja produkcji żelaza na Blanensku, ponadto przewiduje się odbudowę młotowni i odlewni²⁴.

We wszystkich tych przedsięwzięciach pracownicy Muzeum dążą do połączenia w sposób organiczny wyników badań nad historią techniki z dokumentacją współczesności.

Jedną z istotnych form działania Muzeum Techniki w Brnie jest rozwijanie bliskiej współpracy z młodzieżą szkolną — zwłaszcza w sekcjach Koła Przyjaciół Muzeum Techniki oraz poprzez włączanie uczniów do różnego rodzaju akcji — organizowanych przez placówkę²⁵. Pozwala to na kształtowanie u młodzieży właściwego stosunku do techniki i jej historii, co jest szczególnie ważne z punktu widzenia współczesnego myślenia technicznego.

Przełożyła: *Jadwiga Russocka*

²³ *Sborník materiálů ze semináře „K historii městské hromadné dopravy“* — 15—16.2.1972. Brno 1972 Technické Muzeum 103 s. W tomie zamieszczono artykuł: Lubomír Bauer: *Počátky studia a dokumentace historie městské hromadné dopravy v Technickém muzeu v Brně*. s: 3—12. Referaty z seminarium *K historii městské hromadné dopravy v Ostravě* — 12—13.9.1974. Brno Technické Muzeum 58 s. W pracy przedrukowano artykuł: Lubomír Bauer: *Muzejní dokumentace oboru městské hromadné dopravy*. s: 3—9.

²⁴ *Brněnské tramvaje 1869—1899*. Brno 1976 Technické Muzeum nlb. il.

²⁵ M. K. Berka: *Vědecko-technická výchova mladé generace — významny politický úkol. — O problematice spolupráce muzea a školy. Sborník příspěvků na 5 seminari o spolupáci muzea a školy*. 2—4. 10.1974. Praha Národní Muzeum — Ústřední Muzeologický Kabinet 1976 s. 124—130; *O výchově mládeže v Technickém muzeu v Brně. Sborník statí. Metodické a studijní materiály*. Brno 1976 Technické muzeum s. 140; Miroslav Berka: *K výchově a vzdělaváci činnosti technických muzeí*, rkp. 20 s.

